

Edirne Muharasası Sırasında Tutulmuş Bir Günlük-III

RIFAT N. BALI

13 Şubat 1913

Kiremitlerden inşa edilmiş bulunan erkek okulumuz bombardımana karşı emin bir barınak sunuyor. Sağlamlığından ziyade, ki bana göre sağlamlığı şüpheli, büyük bir bölümü şehrin anayolu olan İstanbul Yolu üzerinde bulunan geniş cephesinin abidevi görünümü ile kendisini gösteriyor. Mösyo J. Barisak, ailesinin uzak, yakın tüm efendi ile birlikte içine yerleşti. Okul müdürü Mösyo Mitranî'nin bürosu, öğretmenlerin odaları, sınıflar ve mahzenlerin tamamı istilaya uğradı. Herkes elinden geldiğince sınıfın bir köşesine yerleşti ve kaldırmaya zahmet etmediği sınıftaki sıralardan kendisine bir mevzi yaptı. Sınıflardan sonra sadece bombardıman sırasında kullanılan mahzen de mermilerden gelebilecek muhtemel ve çabuk ölüm yerine, romantizma ve zatürreenin meydana getirdiği yavaş can çekişmeleri tercih eden sefil ve çılgına dönmüş aileler ile doldu. Mezar tadı veren, rutubetli ve soğuk, büyük şehirlerin gece barınaklarından daha yürek karartıcı ve birbirlerine sokulmuş, çoğu açlıktan ölmekte olan, birkaç yüz zavallı-

nın bulunduğu bu mahzenden daha içler acısı bir manzara tahayyül edemezsiniz. İçine girdiğim zaman rutubet ve acı bir tütün kokusu genzimi yaktı. Üşümekte olan, aç olan insanların meydana getirdiği bu yürekler acısı manzara karşısında akşam yemeyi yememiş olmaktan ve kendimi sıcak hissetmekten dolayı utanç duyuyordum. Bana inanınız Sayın Başkan, bana en çok üzüntü veren, bu muhasara altında çekmiş olduğum maddi ve manevi eziyetin, hatta o kadar sık bir şekilde yakınımda görmüş olduğum ölümün bile üstünde, bana acı veren her şeyin üstünde, bir parça ekme bulamamaktan dolayı genç ve güçlü kimselerin can çekişiyor olmalarıdır. Günlük ölüm vakalarının otuz ilâ kırk arasında olduğunu tahmin ediyorlar. Öğretmenlerim için birkaç okka un daha temin edilemek için Fransız Konsolosu Mösyo Cuinet'e başvurudum. Ancak Fransız uyruklu kimselere yetecek kadar un verildiğinden talebimi karşılamasının imkânsız olduğunu söyledi ve şahsi sarfiyatım için yedi ilâ sekiz okka vermeyi teklif etti. Her ne kadar şu anda mısır unu kullanıyorsam da teklif ettiği bu unu kendime sakla-

mayı uygun görmedim ve iki öğretmenimle birlikte paylaştım. Daha talihi bir durumda olan Avusturya Konsolosu, Osmanlı hükümeti kendi tebaası için haftada on çuval un vermeyi taahhüt etmediği takdirde Deutsche Bank'ın deposunda bulunan mısır ve çavdar stoklarını teslim etmeyeceğini bildirdi. Onun sayesinde personelimiz için bir veya iki çuval un temin edeceğim. Talihsiz olan şu ki, hükümetin yaptığı arama taramalarda Bosnaköy ve civarlarında her gün yeni tahıl stokları bulunmaktadır. Bulunan bu yeni stokların fakiri doyurmaya yetmeyeceğine emin olabilirsiniz. İnsan ihtirası, bazılarının karınları boş olarak yatmalarını, buna karşılık karınları doymuş, ambarları dolu başkalarının ise bir muhasarayı yaşamamanın ilginç ve çok fazla rahatsız edici bir şey olmadığını söylemelerini mümkün kılıyor.

Ağlanacak bir kaza, şu anda hayatımızın ne kadar az bir şekilde korunma altında olduğunu ispatlıyor.

Savaş alanında bulunan patlamamış bir düşman mermisi, emin bir yer götürülmesi için bir askere teslim edildi, ancak subay gerekli tedbirleri almadığından zavallı asker sigara al-

günden beri barınaksız, parasız bir halde eşlerinin ve çocuklarının başlarına ne geldiğini bilmeyen bütün anneler ve kocalar... Parçalayan ve ümitsizliğe sevkeden çirkin savaş seni hangi isimle lekeleyebiliriz? Daha sonra felâketleri unutan tasasız ve fırsatçı gelecek kuşaklar, gençliğe bu savaşın Ferdinand'larının zaferlerini ve dehalarını anlatacaklar. Ben onların adlarını "caniler" kelimesiyle lekeliyorum. Şayet öldürücü ve mahvedici süngüyü iyi kullanmak "vatanserverlik" sayılırsa vatandan nefret ediyorum. Ülkenin halesi olan insan ihtirası en vahşi bencilliğin hisleridir. Büyük kelimelerle karınlar doyurulmakta ve insanlar kendilerini aklamakta. Nihayet vatan nedir? Bizim doğuşumuzu görmüş olan toprak köşesi, bizi örten çatı, gölgesi ve meyvesiyle bizi ferahlatan bitkidir. Aynı adunla işe, mutluluğa ve sevgiye doğru gitmek için bize ellerini uzatanlar erkeklerdir. Bu mefhumun neden eski savaşlarımızın çizimi olduğu sınırda durnuş olduğunu, sınır taşının neden dönert hislerimizin atılmalarını durdurmuş olduğunu, komşumuzun arazisini neden hep kıskandığımızın sebeplerini bilmek istiyorum.

1 Mart 1913

Osmanlıların şu andaki mukavemeti, kargaşasının faydasız kıldığı gürültülü bir iyiniyetler kaosudur. Hiç kimsede teferruatlı bilgi yok ancak müthiş bir darbe yediğimiz kesindir, zira bu gerçek bütün gözlerin önünde parlıyor. Aç ama sakin ve endişeli halka sessiz bir öfke hakim oluyor. Memnuniyetsizlik her evin eşiğini aşmaya cesaret etmiyor. Türkiye'deki vilayetlerin birbirlerine benzeme unsurlardan müteşekkil nüfusu, Bulgar şovenizmiyle hiç alakası yoktur ve Müslümanlar bile maalesef faydasız olduğunu anlamış

Edirne Atyans Erkek Okulu'nda beden eğitimi dersi.

oldukları bir mukavemet için kendi kendilerine "neye yarar?" sorusunu tekrarlıyorlar.

Günlük yiyecekleri şimdilerde sadece, ne olduğu belirsiz olan ancak alışkanlıkla halen "ekmek" adını taşıyan ikiyüz gram bir hamur parçası, birkaç gram beyaz peynir ve tuzsuz etten oluşan binlerce kişiyi, açlığın yavaş acısına terk etmek neye yarar?

Şehrin teslimini müzakeret etmek için Şükrü Paşa'nın harp heyetini toplantiya çağırıldığını öğrendik. Belki bu da şehirde doluşan ve bir barut izi gibi doğudan batıya, kuzeyden güneye çabucak yayılan palavralar gibi bir başka palavradır. Şükrü Paşa cesur bir askerdir. Başımıza gelenlerin bir tazminatı gibi ateşli vatanserverliği Osmanlı mağlubiyetlerinin hazin sahiyelerinde yerini alacaktır. Ancak o bir erkektir ve Edirne'nin faydasız bir soykırım sayesinde ayakta durduğunu anladı. Düşmana kapıları açmayı teklif ettiği söylenmekte. Ancak Nazım Paşa'nın hayatına mal olan hükümet darbesi ile iktidara gelip, vatanlarının başına gelen ve büyük bir bölümünün mesuliyeti onlara ait olan felâketlerden halen memnun olmayan Jön Türkler suçlu olduklarını itiraf etmemek, açılıp olduklarını ilan etmemek için mukavemeti uzatmayı bir şeref meselesi yapıyorlar. Daha da iyisi, belediyenin büyük ilgisizliğinde o kadar güzel imal edilmiş olan una yüzde on kum katılmasına karar verdi. Sıhhi heyet bu yiyeceğin yeterli olmadığını, dahası zararlı olduğunu ilan etti. Ekmek,

dişlerin arasında haykırıyor ve hint darısından dolayı ağzıda acı, kumdan dolayı da tahriş edici bir tad bırakıyor. Evvelsi gün Vali sefil bir durumda ve yüzleri acı içinde üç ilâ dörrüzd kadın ve çocuğun evine gelip ekmek istediklerini gördü. "Ekmek veya [buradan] gitmek için bir yol... Bunlar olmazsa bizleri öldürünüz" diyorlardı. Vali onlara sabır telkin etti ve "ekmeği elimizden geldigince veriyoruz, serbest hiçbir yol mevcut değildir, ölmek istiyorsanız kendinizi suçlu kılınız ve bizler sizleri cezalandıracğıız" cevabını verdi. Aynı şikayetleri tekrarlayacak olan otuz bin kadın ve çocuğun bir nümayiş yapacakları söylenmekte. Bu nümayişin gerçekleşeceğine dair şüphem var. Doğu halkı gevşekliği kadar enerjive sahip olsaydı, hepsi gururlu ve vahşi bir faaliyet içinde bulunan genç devletlerin güçlürlüğü tarafından ezilmezdi. Askerlerin kitlesel olarak firar ettiklerinden bahsediliyor. İki taburun tamamının hafta içinde firar ettiği ve kalelerimizden onların üzerine top atı-

Edirne halkının Sultan Selim sokağındaki sevinç gösterileri.

Yiyecek yokluğundan levazım amirliği ordunun koşu atlarını kestmeye başladı. Etin bir bölümü muhacirlere veya Müslüman göçmenlere verilmekte, kalan kısımları ise köpeklere atılmakta. Çingener de bu eti kapmak için köpeklerle mücadele etmekte.

27 Şubat 1913

Bu muhasaranın yaratmış olduğu en büyük yokluk, acı bir sır gibi annelerimizden ve erkek kardeşlerimizden hiç bir haber alamamamızdır. Herkes sevdiklerini tehlikeden uzaklaştırmayı ümit ederek, belki de abluhanın kendisi ve sevdikleri

22 Şubat 1913

arasında acımasız bir engel koyacağı- nı bilmeden, karısını, çocuklarını, ailesini Edirne'den uzaklaştırdı. Genel panik havasına kapılarak kızkardeşim ile çocuklarımızın Konstantiniye'ye gitmelerinin üzerinden beş ay geçti. Beraberlerinde, ya bizimle beraber kalmakta veya hep birlikte ayrılmakta ısrar eden yaşlı, zayıf ve zavallı annemi de götürdüler. Bulgar basını zaferlerinin methiyeleriyle, açlığımızın, felâketlerimizin ve kurbanlarımızın haberleriyle havayı doldurduğu bir sırada annem, yüreğini belirsiz endişeler ve ümitsizliklerle doldurmaya o kadar hazır ki. Endişe eden kalbin, zaten oldukça acı olan hakikati daha da fazla arttığı bir ortamda, onun bu uzun ve üzüntülü günlere tahammül edip emeyeceğini nasıl bilebiliriz? Bizim içinde bulunduğumuz durum hakkında onu nasıl sakinleştirebiliriz? Şehirde nüfus sahibi olan herkes Marconi telgraf aleti sayesinde yakınları ile haberleşebildiler. Ama bizler, bütün halk, ümitsiz bir gecede eşlerinin ve çocuklarımızın uzun bir hiçkinliği gibi uzaklaşan trenleri görmüş olan ve o

mak için bir kulübenin önünde durdu ve ölümcül yükünü elinden düşürdü. Müthiş bir patlama oldu, sekiz kişi öldü ve altı kişi yaralandı. Korkunç bir şekilde parçalanmış cesetler son derece kötü bir manzara arz ediyorlar. Kol ve bacaklar elli metre uzağa fırladı. Olaydan bir kaç saat sonra çöp haline dönüşmüş kulübe, bir kasabın demir parmaklıklarına takılmış et parçaları ve şarapnel parçaları ile ön cephesi delik deşik olmuş bir mağaza gibi görülebilir.

Resmî beyanların olmadığı bir ortamda bir tayyarenin şehre inişi değişik yorumlara sebebiyet veriyor. Bazıları "birkaç günden beri beklenen Türk tayyaresidir" diyor, diğerleri "yakıt yokluğundan dolayı zorunlu iniş yapmış bir Bulgar tayyaresidir" diyorlar. Ancak kesin olan, tayyarede Novoie Vremia'nın muhabiri olan bir Rus subayının olması idi.

Türklerin Çatalca'dan öteye yirmi kilometre ilerlediklerine dair rivayetler dolaşıyor.

24 Şubat 1913

İlk ve derin uykumdan, alışılmamış bir aydınlık nedeniyle uyanıldığında korkutucu bir yangının ışığı odamızı gün ortası gibi aydınlatıyordu. Hemen yakınıma düşen bir Bulgar mermisi bu yangına meydana vermiş, zavallı bir sütçünün evinin ve o güne kadar büyük zahmetler ile duyurduğu ineklerinin yanmasına neden olmuştu. Ertesi gün çingenerler yarı yanmış et parçalarını paylaşmak için birbirleriyle kavga ediyorlardı.

şında buldukları söylüyor.

Osmanlı gururu ve şanı acaba uçtu mu? Sultan Mehmet'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın gururlu yenileri yeni ulusların vahşi hareketleri karşısında solup yok mu oldu? Askerlerimizin sadece altı ay önceki hayal-

leri uçtu gitti ve tamamıyla yok oldu. Halen yaşayıp yaşamadığını bilmediğim, biraz üzgün ancak heyecanlı olan ve borçlarını ödedikten sonra bizlere, safiyane bir kendini beğenmişlikle "sakal tıraşımı Sofya'da yapacağım" diyen o ihtiyar subayı halen görüyorum. Bugün heyecan, yerini şiddetli bir manevî çöküşe ve Türklere has gevşekliğe bıraktı. [Alın-muzda] yazılı idi, kaderlerine rıza gösteriyorlar. Yorgun ve rahatsız, bıkkın bir şekilde bir çarım taşır gibi kendisi için çok geniş hale gelmiş olan üniformasını taşıyan hasta ve zayıflamış askerin bu görüntüsü yürek sızlattıyor.

Kendisine ait küçük toprak parçasını, küçük evini, şimdî düşmanın eline düşmüş hayvanlarını, anasını, karısını ve çocuklarını düşünüyor ve hastalıklarını iyi bir şekilde tedavi etmemiş, onu iyi beslememiş, ekmek dilenmeye mecbur etmiş, ona o kadar yorgunluk vermiş olan vata-

nın bu kadar fedakarlığa değip değmediğini sorguluyor. Hastahaneler, ilaç ve tedavi yokluğundan, günde onlarca hastanın ölüsüyle dolup taşıyor. Skorbit, zatürree, fizyolojik kuvvetsizlik, kolera oldukça yaygın.

Daha tedbirli bir hastahane idaresiyle yüzlerce, binlerce hayat kurtarılabilirdi. Ancak hazırlıksız yakalanan hekimler yaraları sarmak için adı pamuk kullandılar ve sarğı bezlerini o anda hazırladılar. İlk muharebelerden itibaren dezenfektanlar tükendi ve hükümet çok kötü bir şekilde donatılmış olan özel eczanelere müracaat etmek zorunda kaldı.

3 Mart 1913

Bizim muhasaradan uzun zaman, epey uzun zaman bahsedilecektir. Sıkıntılarımızın, heyecanlarımızın hatıraları ile ve bu bombardımanlara alışkın bir gözle, bu savaşa neredeyse bir arkadaş gibi baktıran bu erkeksi enerji kâplerimizde kazılı kalacaktır. Düşman mermileri karşısında haksız veya aşırı bir cezalandırılmaya maruz kalmış olan ve gözyaşlarını tutan çocuklar

misali hayisyetli ve gururlu

kalmaktayız. Bulgar beyler, bizleri körler gibi vurma-ya, kadın ve çocukları parçalamaya ve evlerimizi ve yuvalarımızı merhametsiz bir şekilde yakmaya ne hakkınız var? Osmanlıların haksızlıklarından kurtarmak istediğinizi bahane ettiğiniz Hristiyanlara böyle mi davranıyorsunuz? Ve saf kelle kesicileri, bu şekilde bizleri dehşete sürükleyeceğinizi ve mukavemetimizi zayıflatacağınızı mı sanıyorsunuz? Ah hayır! Bu büyük kılıç oyununda her şeyi ortaya atıp yununu oynuyorsunuz. Belki

Edirne Ahyarı Erkek Okulu'nun iç kısmı.

annelerinin en tatlı hayallerinden uyandırmış olduğu 15 ilâ 17 yaşındaki öğrencilerinizi silah altına çağdırdınız. Bizleri daha az cesur mu sanıyorsunuz? Savaş alanında ölmekte olan onlarca cesur asker varken, kör bir şekilde isabet almış birkaç kurban uğruna - bizim sevgili ve aziz Edirne şehrinin teslim edeceğimizi mi sanıyorsunuz?

Mermi ve şarapnelin keskin isiklikleri bizleri artık çok fazla etkilemiyorlar. Zarardan ziyade korkuya yol açtılar. Mermimin isabet etmek istediği nokta etrafında o kadar çok dönmesi ve masum bir şekilde insanmış toprağa saplanıp denizde büyük bir delik açması karşısında gülmüyorum.

Her patlamadan sonra insanlar isabet alan yere koşuyorlar, inceleyip yorunda bulunuyorlar ve kazı yaparcasına muhasaranın bir hatırası olarak halen tütmekte olan mermi parçalarını paylaşmak için birbirleriyle çekişiyorlar. Çiçek vazosu olarak kullanacağım iki şarapnel parçasını almaya başladım.

Her bir şarapnel parçası için ilham perim herhalde ölümsüz kalmayacak olan aksak şürler kaleme aldı:

"Ben bir ölüm makinesiyim

*Ancak bir hazine gibi pişmanım
Bu kokulu çiçekleri barındırıyorum
Çiçekler af edin ve sevin diyorlar"
Veya
"Siyah bir ağızdan kürekçerek çıkım
Şan için ölüm saçıyordım
Ancak süs vazosu haline döndüm,
Sizin koku sinirinizi fethettim"*

Ben şürlerimle çok iftihar ediyorum. Onları daktiloda yazmayı ve misafir odamızın muhasara hatıralarına özel olarak ayrılacak bir köşesinde bulunan şarapnel parçalarının üzerlerine yapıştırmayı düşünüyorum. Bu tür duyguları uyandıran nesnelere epey bir miktara sahibim. Mermi parçaları, şarapnel mermileri sakladım. Neredeyse tam bir batarya. Çok büyük ve çok çirkin olmasalar herkes mitalyöz ve top sahibi olmayı isterdi. Hastahanelerin, muhasara ekmeğinin, muhasara pastalarının fotoğrafları da bende var. Bu pastalar sadece rezil bir yağ ve biraz sakarinle yoğrulmuş kepektir. Odamızda bulunan ailelerden biri mermi parçalarından üç tane mutfak bıçağı imal ettirdi, üzerlerine "Edirne muhasarası 1913" ibaresini kazdırttı ve bunları

her üç çocuğuna hatıra olarak bırakmak üzere muhafaza ediyor.

4 Mart 1913

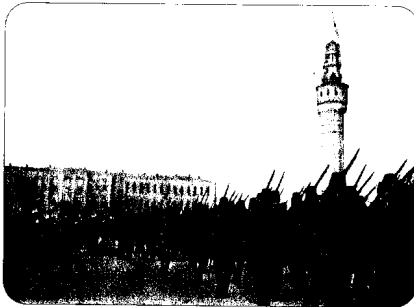
Birkaç günden beri tabiatı gülümseten ilkbahar güneşi kalplerimize ümit yerleştirmede. Bu bayram ışığında kaygılı bıkınlık tufak kaçıyor. Türkiye'nin felâketleri, İsmail Hakkı adında genç bir subayın Osmanlı Yuvası adında bir risalede suçluları itham etmesine yol açtı.¹ Bu risalede askerlerin ve yöneticilerin hatalarını şiddetli bir şekilde tenkit ediyor. Binlerce nüsha olarak basılmış, askere ve subaylara dağıtılmış olan bu eser ciddi bir heyecan yarattı. Şehrin komutanı, ellerinde İsmail Hakkı'nın risalesi bulunan kişilerin bunları kendisine teslim etmesini emretmesi ise bugün pırnaklıklar arkasında bulunan zavallı subayın fikirlerinin reklamının yapılmasına yaradı.

Zihinleri endişeye sevk eden o olay, yakında meydana gelebilecek başka olayların bir başlangıcı mı?

7 Mart 1913

Sakinleri tarafından terk edilmiş olan evlerde birçok etzak hürsüzlüğün meydana geldiği bildiriliyor. Onları önleme imkanına sahip olmayan veya cezalandırmaya niyetli olmayan zaptiye halka terk ettikleri evlerde nöbetçi bırakmalarını tavsiye ediyor. devam edecek.

Edirne'ye doğru...

1 Söz konusu eser İsmail Hakkı'nın *Şanlı Asker Ali Çavuş* kitabıdır. Birinci baskı Tanım Matbaası, İstanbul 1327 (1911), ikinci baskı İstanbul 1330 (1914), (M. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eseler Kataloğu*, Cilt 4, İstanbul 1977, s. 1626, kağıt no. 18580). Bu bilgiyi veren E. Nedret İşli'ye candan teşekkür ederim.